

VII.

Városmajor, 2005. március 20.

SZERELMES LENNI AZ ISTENBE

A Kalazantinumban már nem kellett berázódni az életbe, csak a tanulásba. Azért ez sem volt könnyű. Volt ugyan diákkorunkban is memoriter, s nemcsak magyarul, hanem németül, latinul és görögül is kellett verseket tanulnunk – könyv nélküli felmondásra. De most jött a hadd el hadd. Szamek Jóska bácsinak mondtuk azt a piaristát (tanárunkat, előljárónkat), aki nekünk a fundamentálist tanította. Heti négy órában. Mi az? Mondom magyarul is: alapvető hittant tanított. Mire jó az? Ebből a tárgyból tanuljuk meg, hogy mért lesz igaz az, amit másod-, harmad-, negyedéves korunkban tanít majd nekünk, ugyancsak Jóska bácsi – dogmatika címen. Hogyan képes ennek az igazolására a fundamentális? Heti három órán keresztül magyarázott nekünk tanárunk kinyilatkoztatásról, sugalmazásról, szentírásról, szenthagyományról s az egyházi tanítóhivatalról, amelyek tudvalevően az igazságnak mind tévedhetetlen forrásai – csakúgy, mint a világ többi hatezer tévedhetetlen vallásában is. Magyarázott, s megspékelte, amit mondott, jó sűrűn, latin kifejezésekkel. Figyeltünk is rá, értettünk is valamit belőle, ha nem is sokat. Aztán péntek délelőtt abbahagyta magyarázatait, s kinyitatta velünk Schütz Antal latin nyelven írt könyvét, s megmutatta azt a négy oldalt, amit tanuljunk meg hétfőre. El volt rontva a hétvégénk. Aprók voltak a betűk, nagyok voltak az oldalak, és latinul volt írva az egész szöveg. Nem tudtuk saját szavainkkal összefoglalni azt, amit oda le volt írva, mert nem voltak saját latin szavaink. Egyet lehetett csinálni: a négy ménkü nagy oldalt szóról-szóra bebiflázni. Ez volt aztán a memoriter tanulás! Nem négy sor Horatiustól vagy Pindarostól, hanem négy tömött oldal Schütz Antaltól.

Maga Schütz Antal is tanított bennünket: Szent Tamástól vett eredeti szövegek magyarázatára – a 13. századi Summa Theologicából. És segített is nekünk azzal, hogy elmondta:

– Az egyszeri kispap azt ajánlotta előljáróinak, hogy várjanak egy kicsit ezzel a latin nyelven tanulással, amíg belejönnek.

Mire Schütz Antal:

Hogy mitől akart volna az ipse belejönni, azt elfelejtette megmondani.

Csak e kegyetlen módon lehetett belejönni. Biflázni és biflázni. Az első hétvége borzalmas volt. Ez volt a belejövés első kapaszkodója. A második hétvége már mintha valamicskével könnyebb lett volna. November közepén pedig már azt éreztük, hogy ezt a fundamentálist nem is érdemes másképpen tanulni, csak latinul.

Így volt ez minden bizonnyal az előző kurzusnál, s így lesz az utánunk jövőnél is. Az előttünk levők el is felejtettek részvétet kívánni nekünk. Tudták, hogy lesz egy pár rohadt hétvégénk, ahogy az előző években nekik is volt. Hadd legyen! Ettől edződik a gyerek. Megvolt már akkor a két vastag kötetes magyar nyelvű Schütz Dogmatika is, s annak az elején ott volt magyarul a fundamentális anyaga is. De nem kívántuk volna magyarul tanulni. Olyan szószátyárnak tetszett a magyar, a latin pedig olyan őseredetinek: amit csak úgy lehet mondani, ahogy ott le volt írva. A magyar szöveget már lehetett stilizálni; annak, aki tudta.

A délelőtti megpróbáltatások után kettő körül végeztünk az ebéddel. Utána elimádkoztunk térden állva kápolnánkban egy latin nyelvű himnuszt az Oltáriszentség tiszteletére (Lauda Sion, Pange lingua, Adoro te devote), elintéztük bodega-ügyeinket (Jóska bácsitól kértünk pengét, cipőfűzőt, szappant, miegymást), kivettünk valamit a könyvtárból, s utána azonnal

mehettünk sétálni. A séta valahogyan lelkiismereti/egészségügyi kötelességünk volt. Nem ellenőrizte senki sem, s azt hiszem mégis mindannyian igénybe vettük. Hat órára kellett hazaérnünk, s legalább fél óráig kellett a sétának tartania. Volt még hetenként egy tornaóránk is: azon kézilabdáztunk. Télen meg egy szabad délelőttön felmászhattunk a Költő utcába a Sváb-hegyre, ahol a Piarista Diákszövetségnek volt foci pályája, melegítője, és ott volt a kispapok sí-felszerelése is. Ebédig kellett hazaérnünk. Senki sem tanított bennünket síelni, nem is jutottunk sokra. Kispap koromon túl nem is került síléc a talpam alá.

Mindezek a kispapi évek testneveléséhez tartoztak, de a sétának nemcsak ez volt a funkciója. Volt más is, többféle is. Előbb azt mondom, amire nem használtam. A séta neves alkalma volt a szabályok áthágásának. Egy órányi séta volt – levegőzésre. Arra és nem kocsmába, moziba vagy hazamenésre. De hát csak hatra kellett hazaérni. Az előjáróknál nem kellett blokkolni. Négy óra alatt haza is lehetett menni uzsonnázni, kocsmába-vendéglőbe is be lehetett menni egy pohár itallal, s egy jó filmet is meg lehetett nézni. Sőt..., mindent lehetett csinálni. Egyik évfolyamtársunkat harmadéves korában küldték el. Noviciátusi módszerrel: mire kijöttünk a reggeli imádságról, ő már nem volt. Csak az egyetemen láttam messziről és már civil ruhában. Suttogták: elvált asszony hálójába került... vagy az az övébe. A sétát fel lehetett használni ilyesfajta hálókba bonyolódásra is.

A hat év alatt egyetlenegyszer sem mentem haza-kocsmába-moziba, s háló- ügyem sem volt. Miért? Elég volt nekem két hetenként hazamenni, a kocsmánál jobban vonzott a könyvtár, s ha a moziban meg akartam volna valamit nézni, kérhettem volna rá engedélyt. Nem emlékszem, hogy kértem volna. Lehet, hogy voltam moziban a hat év alatt, de nem tudok visszaemlékezni rá. Mélyen rangomon alulinak éreztem Karády Katalint meg Jávor Pált nézni... Ilyesmire időt pazarolni! A hálót meg dehogy kerestem, leselkedett az rám anélkül is, hogy kerestem volna, majd elmondom.

Mondtam, hogy Juhász Mikivel kerültem egy cellába. A cellában volt két íróasztal, két könyvespolc, két ruhaszekrény, két ágy s két mosdó. Semmi sem volt közös, csak a légtér. Akkoriban még nem csináltam időelszámolást, de hamar kaptam társaimtól egy inkább kicsit csufondáros, kicsit becsmérő, mint elismerő, de azért mégis csak egy kicsit elismerőnek is vehettem díszítő jelzőt: Gyurka, az időszipoly. Miklós nem kapta meg ezt a nevet, de segített nekem az idő kiszipolyozásában. Háromtól ötig, és hattól nyolcig volt a stúdium idő. Ez összesen négy óra alatt tilos volt másnak a cellájába menni. De ebéd végétől háromig, s öttől hatig szabad volt egymást látogatni. Mikivel nem vártuk az öt órát. Nem álltunk fel öt órakor csontunkat ropogatni, lazítani, ejtőzni, pihenni. Nem tartottunk stúdium-szünetet. Vagy sétáltunk, vagy dolgoztunk. Látogatókat sem vártunk.

A látogatónak koppantania illett. Ha ajtónkon koppantottak, az ajtó felé se nézve, szemünket le sem véve a betűről mondtuk ketten kórusban: Szabad, s utána szünetet sem tartva folytattuk: köszöntük a látogatást. Nagyon otromba, nagyon mulatságos, de méginkább célravezető volt ez az eljárás. Mért? Mert megúsztuk a látogató egy mondatával: Csak azt akartam kérdezni/mondani, hogy... Mért csináltuk ezt? Mert nekünk, amit az íróasztalnál tehettünk, nem munka, nem kötelesség, hanem élvezet és szenvedély volt. A biflázás is? Alig volt valami biflázás a hat év alatt. Gyorsan, nagyon gyorsan igyekeztem túljutni rajta, mint egy rossz álmon. Erről is kell még szólnom.

De belefogtam már a sétába. Kis sétákat csináltunk a mindenkori sétatársammal. Az Erzsébet hídon átmentünk Budára, s a Lánchídon meg visszajöttünk; vagy fordítva. Harminc-negyven percnél aligha tartott tovább. Kikkel sétáltam? Akik meghívtak, vagy akiket én hívtam meg. A harmincas években is hallottunk már valamit a közösségről. Természetesen (csak) a rendi közösségről, s hogy van valami, amit ápolni kell benne, s ez a szeretet a rendtársak iránt. Ennek meg feltétele, hogy megismerjem a rendtársamat, mindet. Ez pedig azt jelentette volna, hogy a Kalazantinum mind a hatvan tagjával sétálok évi öt alkalommal. Ebből semmi sem lett. Először évfolyamon belül kerestünk sétatársat, aztán azokat hívtuk,

akikkel közös teológiai óráink voltak. S lassan-lassan realizáltuk, hogy a jóval (három és több évvel) idősebbek nemigen igénylik társaságunkat. El is határoztam: ha majd én nagy leszek, akár hatodéves is, sorba elhívom majd sétára az újonnan érkezőket. Így is tettem. De most még más volt a helyzet, és csak ritkán volt képem odaállni egy öregebb elé – sétaajánlással.

Aztán, aztán rájöttünk, hogy a sétának valami más funkciója is van az életünkben, mint az egészségügyi, s mint a rendi közösség ápolása. A sétán szövődtek a barátságok. Vannak viszont szerzetesrendek, melyekben kettesével nem lehet sétálni, csak hármasával. Ugyan miért? Könnyű kitalálni: hogy ne szövódhessenek barátságok. A partikularizmus ellen akarnak védekezni. Hát az meg mi? Elmondom: aki minden rendtársához egyaránt vonzódik, annak a szeretete univerzális, mindenkit elérni akaró. Aki meg megengedi magának, hogy egyik rendtársát jobban kedvelje, mint a másikat, annak a szeretete csak partikuláris, rész szerint való és nem egyetemes. A kettesben, a párban sétálás nagy csábító! Arra csábít, hogy kibeszéljük ezt meg azt a rendtársunkat, akit enyhén szólva mind a ketten ki nem állhatunk, mert az ilyen meg ilyen.... A kibeszélés nagyon megnyugtat: társam sem bírja a szerencsétlent, nemcsak én...Nyilvánvaló, hogy lehetetlen a viselkedése, a magatartása, a vélekedése, stb. Megnyugodva mehetünk haza íróasztalunkhoz. A következő gyónásunkban aztán vagy meggyónjuk ezt a másikat kibeszélést vagy nem. Talán nem is gyónjuk meg. Nem, mert e kibeszélés nélkül nem is lehet élni...?

Máig sincs ez kitisztázva bennem. Elismerem az eszményt, és nem látom a megvalósítás útját. Az eszmény: ha valakivel van valami bajom, akkor ezt vele, magával kell közölnöm, mert azzal, hogy neked mondom el, nem szűnik meg a baj, csak nagyobb lesz. És bár világosan látom ezt, még sem járok így el. Miért? Most regény-betétek következhetnének. Elkezdem az egyiket: több mint félszázada ismerem, mindent vártam tőle, olyan ígéretes volt. Ma nagyon vigyáz, hogy ne találkozzunk, s egyetlen igaz szót se mondjunk egymásnak. Megváltatlan vagyok? Lehet. Megváltatlan ő? Lehet. Ha valaki összezárna bennünket egy szobába, nem tudom, mi történék. Nem akar és nem akar beszélni velem. Ő tudja, hogy én akarok. Volt, hogy megköszönte megértő viselkedésemet. Azt ti., hogy békén hagyom; hogy elviselem, hogy ne legyen kapcsolat közöttünk Erről az egyetlen kapcsolatomról regényt lehetne írni. Lehet, de a problémának ez nem megoldása. Hogyan lehet ezt elviselni? Hát úgy, hogy keresek valakit, akinek mindezt elmondhatom. Nem nehéz ilyet találnom, mert látva látják az áldatlan helyzetet sokan. Közbotrány? Nem az. Életszerű: nem bírják egymást – mondja a kívülálló harmadik. S még ezt is: és ezt az egymást nem bírást kultúráltnan oldják meg.

Rendi közösségben csak 16 évet éltem: '36-tól 51 végéig. Nagyon érdekes, hogy az élet és vagyonközösség ellenére sem voltunk úgy egymásra utalva, mint a Bokorban. Semmiféle problémát nem jelentett, ha X és Y nem bírták egymást. Kitértek egymás útjából. A Bokorban nem tudjuk ezt megtenni. Szenvedünk minden ellentétet, minden egymást meg nem értést. Eszembe jut debreceni rendi életemből Taróczy Tóni:

– Nincs édesebb, mint a rendtársi szeretet. De ha már nagyon édes, akkor két kulcsra zárom a wigwamom, s mindjárt elviselhetőbb.

Hallom, hogy a Bruderhofban nincs egymást kibeszélés. Április végén megyek hozzájuk egy hétre. Majd nyitva tartom a szemem, meg a fülem. És Jézus hogyan csinálta? Úgy, hogy nem volt oldalirányú, horizontális kapcsolata; nem volt, akivel ilyen konfliktusba kerülhetett volna. Vertikális kapcsolatai voltak csak. Kapcsolata az Atyával: nem panaszkodott rá, s belesimult az akaratába. Kapcsolata a tanítványokkal – ez is vertikális kapcsolat volt. Nem fogtak valakik pártot ellene, nem fogott ő sem valakikkel pártot valamelyikük ellen. Abszurdum lett volna! Analógia: anyánk összefog valamelyikünkkel valamelyikünk ellen – ilyesmit nem ismer a szeretet. A vertikális biztosan nem. Isten nem dolgozik ellenünk. A gyerekei sem dolgoznak ellene. A főpapok-írastudók-vének csoport – ez egyenlő Jézus számára az Isten ellenségeivel. Állandóan rosszat mond róluk. Állandóan, a szemükbe is, a

hátuk mögött is. Egenrangúak és nem ellenségek között merül fel tehát ez az egymást kibeszélési probléma. Testvérek között.

Lehetséges-e a testvériség? Lehetséges a szeretet oldalirányúan? Ide rúg ki a probléma! Azt hiszem. Lehetséges úgy élni, hogy nem szólok meg azokat, akikkel egy társadalomban: családban, közösségben élek! Nem adom fel a reményt. Kész vagyok akárkivel megbeszélni dolgomat. Nem haragszom meg, ha elmondja, mi van a szívéen ellenem.

Beszélek tücsökről-bogárról, csak arról nem, ami a legfontosabb. Mi a legfontosabb? Hát a szerelem. A szerelem az Isten iránt. Mert ezen fordul a szerzetesi élet. A normális ember keresi a párját, hogy húzathassa a cigánnyal, hogy Csak egy kislány van a világon.

Amit most mondok, azt a múlt század harmincas éveiben nem tudtam még. csak jóval később. A szerzetesi élet technikákat dolgoz ki, hogy feledtesse az emberrel, hogy az ember magában nem egész, hanem csak fél. Technikákat, hogy el tudja hitetni magával, hogy Istenben megtalálja a maga hiányzó felét. Ha nem lenne a különböző kultúrákon belül is eszmény a szerzetesség, akkor bátrabban mondanám ki... De így is kimondom: ez a szerelem az Isten iránt csak pótolni akarja a pótolhatatlan hiányt. Szerelem-pótlék – a szerzetes istenkapcsolata. S ez olyan mélyen megalázó az Istenre. Istenbe próbálok szerelmes lenni, mert nem húzathatom a cigánnyal. Isten nem lehet pótkielégülés. Hogy milyennek kell lennie az ember kapcsolatának Istenével, csak az mondhatja meg, aki volt emberbe szerelmes, húzathatta a cigánnyal, vagy ma is szerelmes.

Egy nagyon tiszta életű férfi vallotta meg nekem, hogy amikor megismerte a párját, a párja elfedte előle Istennek az arcát. Nem dicsekvésként mondta. Megvallotta, mint bűnét, hibáját. Nem tudom, hogy lehet-e hiba vagy bűn, ami leteperi az embert. Ami ellen nem tud védekezni. Két főparancs van: szeretni az Istent minden erőnkől és szeretni embertársainkat, mint magunkat. És nincsen két főparancs, mert csak egyetlen egy van, s a másik csak párja az elsőnek. Tehát nincs két főparancs, csak egyetlen egy van, a második, a párja: Szeretni embertársainkat, s Isten csak ezt kívánja tőlem a maga számára. Oly egyértelmű ez az ítéletabló alapján: Amit eggyel tettetek a legkisebbek közül, velem tettétek.

Mit jelent mindez? Csak azt, hogy az szerelmes az Istenbe, aki életét adóan tudja szeretni embertársait. Kezdve a párjával, folytatva gyermekeivel, aztán meg Jézus-mintájú kisközössége tagjaival. Annyival, amennyit csak lát és amennyi csak belefér a szívébe, aztán meg – s most alig merem leírni – Istennel, akit nem is lát, csak tudja valahonnan, hogy van, és ennek az Istennek az az egyetlen kívánsága tőle, hogy szeressen minden rászoruló. Mert Isten biztosan azonos a rászorulóval, ha ez az azonossága a rászorulóval, nem is merítheti ki Isten teljes léttartalmát. De mindenképpen elsősege van annak, akit látunk azzal szemben, akit nem látunk. S erről dadog az Első János levél is: Ha valaki azt mondaná, hogy szereti az Istent, és testvérét gyűlölné, az hazug. Aki pedig nem szereti testvérét, akit lát, az Istent, akit nem lát, nem képes szeretni (4,20).

Szenvedtetjük magunkat. Keresztre feszítjük magunkat. Elképzeljük, hogy Isten örvendezik annak, hogy az iránta érzett szeretet ösztönzésére falra mászunk kínunkban. Ama hiány következtében, amely hiányérzet azért jelentkezik parancsolóan bennünk, mert Isten férfit és nőt teremtett akkor, amikor a maga képére és hasonlatosságára létet adott az embernek. S az ember csak torzó, ha a férfi nem talál párja, s a nő is az, ha nem talál párja. Mindezt nem tudtam, amikor a harmincas években vágyódtam annak folytatására, ami meglegyintett a noviciátus elején. Amikor eltöltött Isten jelenléte oly annyira, hogy úgy éreztem, dehogy akarok én beszélni többet... Minek, mikor átölelt az Isten?! Oly régóta várom a csókot, hogy jön-e már – írtam az ötvenes évek közepén a Gyűjtőfogházban egy versemben, amelyből összesen e két sor maradt meg emlékezetemben.

Délutánonként be-betérdepeltem, egy félóra a kápolnába. Egyedül voltam. Senki sem zavart meg, jóllehet hatvannál is többen voltunk, meg együtt lakott velünk egy sereg előljáró-tanár. Minek térdepeltem be? Vártam, hogy történjék velem valami. Nem történt semmi? De,

erőt kaptam. Biztosan. Mire? Hogy tovább csináljam. Mit? Hát azt, amit kellett. A napirend szerint aludni, imádkozni, étkezni, tanulni, olvasni, s megint előlről. Minek? Hát hogy piarista tanár lehessenek, és hogy sok lelket vezethessenek az Istenhez. Minek? Annak megtapasztalására, hogy nála lenni jó. Ezt a tapasztalatot, ennek igazolását szerettem volna elérni a térdeplésekkel.

Megállapítottam, hogy azt az igazolást, amelyre én vágytam a piarista szerzetesi formában nem kaphatom meg. Én csak arra vagyok képes, hogy piarista legyek. Az pedig, amire vágyódtam, azoknak jár jutalmul, akik mindenről le tudnak mondani Istenért. A kontemplatív szerzeteseké, akiknek csak egy feszület, meg egy biblia van a szobájukban, s vezeklő övvel meg egyéb ilyenekkel kínozzák magukat. Én azonban csak arra vagyok képes, hogy a 24 órából még egy felet odaadjak Istennek, és itt térdepelek a kápolnában. Nagyon szerettem a tudományt, a kultúrát, az irodalmat, a nyelveket, a teológiát is. Mindezeket képtelen lettem volna magam mögött hagyni. Én csak piarista tudok lenni. Ilyen vagyok. Selejtes. Képtelen vagyok a többre. Majd holnap délután megint betérdelek egy fél órára.

Az első évben Pesten nem voltak kísértéseim. Sokat segített, hogy a szobánk, amiben Mikivel laktunk, a gimnázium udvarára nézett. Napi sétáink során láttuk példányait a női nemnek, s nem voltunk oly kiéhezettek, mint a pokolcsárdai kirándulás alkalmával. De másodéves korunkban olyan szobát kaptunk, amely a Váci utcára nézett, s a szemben levő ház azonos magasságú emeletén lakott egy fiatal nő, akinek a foglalkozása alighanem az volt, hogy árulta magát, s napközben szobában, erkélyen különböző leplekben vagy minden lepel nélkül mutatkozott, s én nem voltam képes oda nem fordítani a fejem, s gyötört ezért a bűntudat. Védtelen voltam vele szemben. Végül is szóltam nagypapának.

– Rengeteg energiát vesz el tőlem ez, és feleslegesen. – Csak annyit mondott:

– Tudja, ha ilyesmivel illetékesekhez fordulunk, kiröhögnek minket.

Az elkövetkező években más és más szobákat kaptunk, s így vagy úgy, de mindenütt az volt a helyzet, hogy a váci utcai lakásokban nagyobbára olyan delnők laktak, akik nemigen tudtak-akartak belesimulni az Istenben szerelmesedni akaró fiatal férfiak kívánta körülményekbe.

Az edzésnek, edződésünknek új területet nyújtott, hogy 38 szeptemberétől kezdve elkezdtünk egyetemre járni. Helyes volt, nem volt helyes, amit tettem, de azt tettem, hogy az elkövetkező öt egyetemi év alatt – ha hihető, ha nem – soha, egyetlen egyszer sem, nőt meg nem szólítottam. Ha engem megszólítottak, tisztességgel és illendően válaszoltam, de beszélgetést nem kezdtem.

Azt hiszem, hogy feltétlenül szükségem volt erre a védekezésre. Mondjam, hogy ezekben az években mondhatatlanul szép lányok jártak a Múzeum körüti épületekben? Minek mondjam? Nem beszélgettem velük! Csak olykor arrafelé jártam, amerre látni lehetett egyikét-másikát azoknak a csodáknak, melyekre ráfeledkeztem, mert elfelejtettem Kalazancius üdvös mondását, mely szerint nem piktor, hanem szerzetes volnék.